

at the international arena have been settled in the article.

**Keywords:** «hybrid» war, irregular armed units, aggressor, «dirty» information technologies, propaganda, Russian «revanche geostrategy», the «indirect action» strategy.

Одержано 26.05.2017

УДК 316.347:[355.01(470+571):477)]”2014/...“

Чирков Олег  
(Київ)

## ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ЕТНОСТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СВІТЛІ НОВІТНЬОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

*Охарактеризовано головні зміни, що відбуваються в етноструктурному розвитку українського суспільства в умовах новітньої агресії Російської Федерації проти України. Через окупацію частини української території та цілеспрямовану політику Москви посилюються територіальні відмінності етноструктурного розвитку українського соціуму. Усталені постколоніальні тенденції на контрольованих Росією українських землях зруйновано відновленням старих – часів СРСР.*

**Ключові слова:** Україна, етнічна структура населення, російська агресія, тенденції розвитку.

Подолання сучасної експансії на Україну колишньої метрополії – Російської Федерації, є найзагрозливішим, на нашу думку, викликом українському суспільству в період після здобуття Україною незалежності. Другим після нього вважаємо подолання спротиву п'ятої колони, нерішучості політичного проводу України та тотального зовнішньополітичного тиску Російської Федерації, які перешкоджають позитивним етноструктурним змінам, що відбувалися повільно на півдні й сході незалежної України, зменшуючи негативні наслідки тривалого колоніального становища українського суспільства.

Неабияке значення в експансії РФ на Україну відіграє етнічний чинник, зокрема етнічна структура населення певних територіальних частин України. Адже території, на які спрямовано новітню російську агресію, суттєво відрізняються від решти території країни та від сусідніх з ними областей за етноструктурними ознаками та за визначальними напрямками розвитку етнічної конструкції у постколоніальний період української історії [19]. Етнокультурною особливістю окупованих територій є те, що перетворення (трансформація) українського народу та інших етнічних груп на так званій «саветській народ» зайшла там надто далеко, що характерними ознаками великої частини етнічно українського населення цих теренів стала мовна й культурна зросійщеність, відчуження від української духовної самобутності (мови, традицій, професійної культури тощо), зневага чи байдужість до питомо українських етнічних рис, відсутність почуттів національної честі й гідності. Ці ознаки дивним чином уживалися на Донбасі й у Криму (а також серед зросійщених територіальних груп українців в інших областях) разом із збереженням історичної пам'яті українців (щоправда спотвореної переробленням на малоросійський молодшобратівський кшталт) та збереженням етнічної самоназви українців [19, с. 227].

Не дивно, що на пізнання етнокультурної історії краю, етнополітичної, мовної, етнокультурної ситуації спрямовані зусилля багатьох українських і зарубіжних дослідників. Стислий огляд частини праць, що висвітлюють етнокультурний аспект, наведено у розділі «Етнічний чинник в агресії Російської Федерації проти України: етнокультурна історія південно-східних українських земель і сучасні маніпуляції Кремля» колективної монографії «Агресія Росії проти України» [18]. У розділі також окреслено визначальні напрямки змін етнічної структури населення на окупованих Російською Федерацією територіях та на решті території, проілюстровано міцний зв'язок між війнами, зміною політичного суб'єкта, що контролює територію, та етнокультурною ситуацією, напрямками її змін. Історія Донецько-Надазовської частини України засвідчує, що втрата певним етнополітичним суб'єктом реального військового

контролю за територією призводила до вимушених міграцій та спрямованих у вигідне чи прийнятне для нових правителів річище етнічних процесів [18, с. 129]. Зв'язок між етноструктурним розвитком України та агресією РФ є безсумнівним.

Про вплив російської агресії 2014–2017 рр. на етнічну структуру населення окупованих територій та всієї України ми доповідали на круглому столі «Постколоніальна доба: українські реалії», що відбувся у КНУ ім. Т. Шевченка Міжнародної наукової конференції «Дні науки філософського факультету – 2017» (матеріали якого у друці).

Тенденції етнополітичних, етнокультурних, етнодемографічних змін на окупованих територіях Донецької й Луганської областей з часом вияскравлюються, з'являються нові промовисті факти, розширюється коло аналітичних праць. Це дає можливість розглянути тенденції сучасного етноструктурного розвитку українського суспільства на ширшому колі джерел, зробити переконливішим обґрунтування сучасних змін.

На виконання фундаментального дослідження «Україна й українство в етнокультурних процесах світу» (0115U002511, 2015–2017 рр), маємо оцінити розвиток етнічної будови людності Донецького та Кримського регіонів України, а також охарактеризувати визначальні тенденції участі України й українства в сучасних етнокультурних процесах світу. Ми поставили за мету висвітлити головні тенденції сучасного етноструктурного розвитку українського суспільства в умовах новітньої агресії Російської Федерації проти України з урахуванням нових та неопрацьованих раніше виконавцями НДР джерел. Тобто маємо вийти за межі одного завдання і закласти основу для виконання іншого: одержати характеристику визначальних тенденцій сучасного етноструктурного розвитку усього українського соціуму у світлі сучасної агресії Російської Федерації проти України. Корисними для досягнення нашої мети виявилися статистичні дані та аналітичні праці про функціонування української мови в Україні та на окремих її територіях. Вони дають можливість визначити головні зміни, що відбуваються у функціонуванні української й кримськотатарської мов у різних сферах суспільного буття та свідчать про тенденції сучасного етноструктурного розвитку українського суспільства в основній його територіальній частині та в тих, що загарбані й контролюються Москвою.

Серед нових чи вперше використаних у нашому дослідженні джерел є такі: аналітичні огляди руху добровольців «Простір свободи» про становище української мови в Україні [10; 11; 12], «Українська мова на Донбасі: рік під окупацією» [13], «Мова навчання в українських школах та вивчення російської мови в них» [9], дані про випуск книг та брошур українською мовою та мовою окупанта на веб-сторінці Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» [3], листи з окупованих територій [7]. Цінний матеріал, що характеризує мовну ситуацію в Донецькій області, міститься у монографії «Українське усне мовлення Донеччини» [20] та у дисертаційному дослідженні «Соціолінгвістичний портрет малих міст Донеччини» [6], а матеріал, що характеризує державну мовну, етнічну й культурну політику – у праці «Державна мовна політика в Україні останнього десятиліття» [8]. Численні інформаційні повідомлення про офіційні заяви й дії українських посадовців, а також представників російсько-колаборантської адміністрації дають уявлення про спрямованість мовно-культурної політики на різних територіях України. Немає можливості зазначити їх, проте у переліку джерел деякі промовисті повідомлення ми зазначаємо [1; 2; 4; 5; 14; 15; 21].

Етнічний склад населення на землях, які сьогодні належать українській нації, упродовж тривалого історичного процесу зазнавав неодноразових змін, часом докорінних. У ХХ ст. кілька разів змінювалися головні напрямки розвитку етнічної структури населення України. Напередодні розпаду СРСР етнічна конструкція УРСР мала два головних елементи. Українці становили близько 72,7% і втрачали свою питому вагу, а росіяни – понад 22% і збільшували свою частку. Представники інших етнічних груп (за нашою оцінкою їх було вже понад 150) сумарно становили лише близько 5% населення України. В умовах СРСР етнокультурні процеси призводили до уніфікації елементів матеріальної і духовної культури, зменшенню та зникненню етнічної та культурної самобутності українців, кримських татар та інших етнічних груп, що мешкали на теренах Української РСР. За її межами українці СРСР інтенсивно російщилися, проте зберігали значну питому вагу серед населення багатьох регіонів країни завдяки міграційному

допливу з України. Вчення марксизму–ленінізму передбачало зникнення націй та народностей.

У 2-й пол. 1980-х рр. нова політика Компартії, ініційована М.Горбачовим, що одержала назву «Перестройка», призвела до початку формування нової визначальної тенденції розвитку етнічної будови людності України. Надалі, після розпаду СРСР, прояви нової тенденції посилювалися. Зміна напрямку розвитку етнічної конструкції України пов'язана з глибокими суспільно-історичними перетвореннями, що відбувалися в СРСР та молодих суверенних державах, якими стали колишні його союзні республіки.

Питома вага українців спочатку стабілізувалася, а згодом почала зростати. Сталося це у 1991–1993 рр. Питома вага росіян, на відміну від тривалого збільшення у попередні десятиліття, почала спадати за рахунок міграції та зміни етнічної самосвідомості переважно у громадян змішаного етнічного походження. Почала спадати питома вага білорусів. Тривало (прискорившись) зменшення часток євреїв, поляків, чехів, словаків, греків, караїмів, кримчаків та інших етнічних груп. Повернення кримськотатарського народу на історичну батьківщину призвело до швидкого формування значної регіональної етнічної групи (близько 10%).

Етноструктурні зміни у напрямку зменшення частки в населенні етнічних росіян, зменшення в бутті постімперських країн питомої ваги етнічності панівного у російській советській імперії народу відбувалися і на теренах інших колишніх колоній комуністичної Росії. Міграційний вплив росіян з колишніх союзних республік Середньої Азії та Закавказзя швидко зменшив його чисельність та частку в населенні. Натомість у Німеччині, США, Ізраїлі частка росіян швидко збільшилася.

Етноструктурна ситуація в Україні змінювалася на користь корінних народів України. Їх природне відтворення не надто відрізнялося від етнічних груп чужинців, проте обсяг, напрямки та етномовний склад зовнішніх міграційних потоків разом з поверненням частини зросійщених груп української людності до лона своєї етнічності призводили до зменшення питомої ваги етнічних росіян в Україні, до зменшення осіб, що вважають російську мову своєю рідною. Відтак РФ втрачала основну соціальну базу для свого впливу на Україну, для керування владою України. У процесі кризи комунізму, розпаду світової соціалістичної системи та на постколоніальному етапі історичного розвитку України сформувалися достатньо стійкі нові тенденції етноструктурних змін.

Постколоніальна тенденція етноструктурного розвитку українського суспільства у Донецькій та Луганській областях проявилася пізніше, ніж у більшості областей України [16]. Крім того, тут була регіональна специфіка етноструктурних зсувів. Збільшення частки осіб, що вважали себе належними до українського етносу, відбувалося одночасно з подальшим зростанням частки осіб, що вважають російську мову своєю рідною. Етноструктурні відмінності між людністю Донецько-Приазовського регіону та людністю основної частини країни в умовах розпаду СРСР та незалежності України поглиблювалися. Мовно-культурна регіоналізація Донецької й Луганської областей була небезпечним явищем, на яке одні політичні сили не звертали належної уваги, інші підживлювали і використовували [17, с. 61].

Російська Федерація не лише стимулювала, але й активно використовувала для політичної дестабілізації України, роздмухування сепаратистських настроїв. Найбільших успіхів у цьому досягнуто на територіях, де домінувало російськомовне населення, відірване від свого етнічного коріння – на Кримському півострові та в областях Донбасу [18]. Тепер за виплеканим у невеликій частині мешканців Донецької й Луганської областей сепаратизмом, за слабкою інтегрованістю в український соціум колишніх переселенців з РРФСР до Криму Російська Федерація намагається приховати від міжнародного співтовариства широкий спектр агресивних зовнішньополітичних дій, що порушують норми міжнародного права, численні положення міждержавних угод. Вони спрямовані на дестабілізацію, привласнення території, трансформацію державного устрою у форму, що забезпечить Москві обмеження суверенітету української нації, достатній контроль за внутрішньою й зовнішньою політикою української влади, і в разі потреби руйнацію української держави. Кремлівські небожителі з певним успіхом приховують навіть відверту збройну агресію проти України, щоправда побачити її не всі з міжнародного співтовариства прагнуть, значною мірою через неготовність до адекватних політичних кроків

щодо ядерної російської держави.

Реваншистські настрої в російському суспільстві та неоімперська політика російської влади породили новітню експансію на Україну та воєнні дії, що супроводжується зменшенням питомої ваги українства на окупованих територіях [17]. Це є головним етноструктурним трендом на загарбаних Москвою землях України. Почалося також зменшення питомої ваги кримських татар та відновилося зростання частки етнічних росіян. Це засвідчив організований Москвою перепис населення у Криму. Не виключаємо свідоме «затуманення» абсолютної і відносної кількості росіян, українців та кримських татар на території АР Крим та міста Севастополя. Внаслідок здійснення окупаційно-колаборантською адміністрацією ворожої, дискримінаційної політики щодо української мови в системі освіти й виховання, Української православної церкви Київського патріархату, у ЗМІ, органах влади, щодо української професійної культури, а також репресивної політики щодо громадян, які вважають Крим належним Україні, частина українців вважає за краще не афішувати своїх політичних поглядів та партійних симпатій, конфесійної, мовно-культурної та етнічної належності.

Сучасна освітня й культурна ситуація на Кримському півострові значною мірою подібна до тієї, що існує в регіонах РФ. Частка школярів, що навчаються українською мовою, стрімко зменшилася, наближається до 0,0%. Етноструктурні зміни у Криму призводять до швидкого зменшення українського складника й повільного – кримськотатарського.

Про подібний характер етноструктурних змін в окупованій Москвою частині Донецької й Луганської областей свідчать опосередковані дані. Екстраполювати тенденції зміни етнічної структури людності окупованої кримської частини України на окуповані частини Донецької й Луганської областей можемо через значну схожість мовних, культурних і політичних уподобань у населення цих територіальних частин та подібність змін, що сталися в усіх сферах буття українських громадян на цих теренах під контролем Російської Федерації.

Зазначений етноструктурний тренд корелюється з запровадженням Москвою ідеологічного контролю за медійним полем на захоплених частинах України. Інформаційна присутність України на окупованих територіях суттєво поступається російській за всіма показниками. Освітня й культурна політика Російської Федерації щодо окупованих частин Донецької й Луганської областей спрямовані на світоглядне «прив'язування» до Росії, подальше мовне, культурне, етнічне російщення населення окупованих територій. Українофобське «патріотичне» виховання дітей і молоді; прищеплення російських державних символів, традицій, світогляду, російської інтерпретації історії СРСР, Російської імперії та так званої «Новоросії»; створення спілок художників і письменників; організація гастролей у РФ театрів і художніх колективів та гастролі російських артистів на окупованих територіях, а також інші напрямки діяльності закладають основу для постійного, глибокого російщення місцевого люду насамперед дітей і молоді.

Окупація Російською Федерацією частини української території збільшила, поглибила відмінності етноструктурного розвитку між основною частиною України, з одного боку, та Донецькою й Луганською областями й Кримським півостровом, з другого.

На окупованих територіях зруйновано сформовані в умовах незалежності України постколоніальні тенденції, відновлено старий, есесерівський напрямок етноструктурних змін. У загарбаних частинах Донеччини й Луганщини почалося зменшення частки етнічних українців та зростання частки етнічних росіян, звуження сфер функціонування української та інших мов на користь російської, зокрема, в освіті й ЗМІ. У Криму прискорилося зменшення частки українців, почалося зменшення частки кримських татар та зростання частки росіян, звуження сфер функціонування української, кримськотатарської та інших мов на користь російської. Чи не єдиним соціальним інститутом, що працює на відтворення українського та кримськотатарського складників етнічної структури окупованих частин українського суспільства, залишилася сім'я.

Одночасно з зазначеними тенденціями, через агресію РФ проти України відбуваються й позитивні етноструктурні зміни в не окупованій частині українського суспільства. Зростає рівень національної консолідованості у політичній площині та, меншою мірою, в етнокультурній.



Структурні елементи, сформовані в умовах колоніального підросійського існування українського суспільства, втрачають свою питому вагу, незворотно втрачають свій політичний вплив, у певних областях країни можна говорити про наближення ситуації їхнього зникнення. Зменшується частка російської етнічної групи, зменшилась частка російської мови у публічній політиці та у концертній діяльності, відчутно послабилися позиції Російської православної церкви в Україні (zareєстрованої як «українська») – одного з найважливіших інструментів неокolonіальної політики Росії щодо України, неухильно зменшується частка учнів загальноосвітніх шкіл, що вивчають російську мову, зменшується частка книг та брошур виданих мовою московського окупанта, з'являється законодавче забезпечення зростання питомої ваги телевізійного й радіо продукту державною мовою, є вже приклади накладання штрафних санкцій на порушників законодавства щодо мови ЗМІ.

Найбільш помітні етноструктурні зміни за роки війни (серед тих, що підтверджуються статистично) відбулися у відносній кількості учнів ЗНЗ, що вивчають мову окупанта. У 2016/2017 навчальному році таких стало на 4,7 відсоткових пункти менше, ніж було у 2014–2015 навчальному році (без врахування учнів окупованих територій). Лідерами за цим показником (за нашим обчисленням на підставі даних джерела №9) стали центральні й північні регіони країни: Київ (11,3 відсоткових пункти), Хмельницька область (9,0 в.п.), Вінницька (9,0 в.п.), Кіровоградська (8,6 в.п.), Сумська (8,2 в.п.), Черкаська (8,1 в.п.), Житомирська (7,0 в.п.), Чернігівська (6,7 в.п.), Київська (6,4 в.п.). Серед південних областей відзначилася Херсонська (зменшення становило 5,7 в.п.). В решті південних та південно-східних областей, а також на не окупованих частинах Донецької й Луганської областей зменшення було менш помітним (0,12 в.п. та 1,5 в.п., відповідно по двох областях). Приблизно 9 з 10 учнів не окупованих частин областей Донбасу продовжують навчатися російською чи вивчати російську як шкільний навчальний курс. У західних та центральних областях мову сусідньої агресивної держави продовжує вивчати, пересічно, 1 учень з 10; у Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій областях таких, пересічно, 7–8 учнів з 10, в Одеській – 8–9 з кожного десятка, Миколаївській – майже 4, Херсонській – майже 5 з 10 (близько половини).

Очевидною є необхідність системної скоординованої роботи держави і активної частини суспільства на швидке й неухильне підняття престижності української мови та впровадження у суспільну практику серед населення 8 областей країни. Призначення міністрами чи головами обласних, районних адміністрацій на цих територіях осіб, що не володіють вільно державною мовою і публічно це демонструють, уповільнює позитивні етноструктурні зміни, що необхідні для успішної трансформації не половини, а всієї так званої «української соціалістичної нації» на самодостатню самобутню українську націю сучасного типу (модерну). Чинна влада має виправляти зроблені в період незалежності помилки, забезпечити ефективною, науково обґрунтованою політикою інтенсивні етноструктурні зміни, корисні для всього суспільства.

Сучасні суспільно-історичні умови ми вважаємо сприятливими для відчутного комплексного посилення позитивних етноструктурних тенденцій у 6 областях та у вільних від окупанта частинах 2 областей у демократичний спосіб. Для стабільного розвитку українського суспільства, для підвищення рівня національної безпеки етноструктурні тенденції, притаманні сьогодні центральним та північним областям, мають не ледь жевріти на півдні й південному-сході, а стати там нарешті непереборними, призвести до незворотних змін.

#### **ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА**

1. Валерія Лутковська: В Криму не залишилось україномовних друкованих ЗМІ <http://language-policy.info/2015/02/valeriya-lutkovska-v-krymu-ne-zalyshylos-ukrajinomovnyh-drukovanyh-zmi/#more-419> – Назва з екрану.
2. В окупованому Криму з 7 українських шкіл не залишилось жодної [Електронний ресурс]. 15/09/v-okupovanomu-krymu-z-7-ukrajinskyh-shkil-ne-zalyshylos-zhodnoji/#more-1723 – 29.05.2017. – Назва з екрану.
3. Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrbook.net/statistika> – 29.05.2017. – Назва з екрану.
4. Жебрівський оголосив змагання з «українізації» між містами Донеччини, винагорода – 30 мільйонів гривень [Електронний ресурс]. [ajinizatsiji-mizh-mistamy-donechchynu-vynahoroda-30-miljoniv-hryven/](http://ajinizatsiji-mizh-mistamy-donechchynu-vynahoroda-30-miljoniv-hryven/) – 29.06.2017. – Назва з екрану.

5. Жебрівський почав поступову українізацію донецьких шкіл [Електронний ресурс]. [stupovu-ukrajinizatsiyu-donetskyh-shkil/#more-1792](http://stupovu-ukrajinizatsiyu-donetskyh-shkil/#more-1792) – 29.06.2017. – Назва з екрану.
6. Кудрейко І. Соціолінгвістичний портрет малих міст Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Кудрейко Ірина Олександрівна; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2011. – 19 с.
7. Листи з окупованого Донбасу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/> – 29.06.2017. – Назва з екрану.
8. Марусик Т. Державна мовна політика в Україні останнього десятиліття / Тарас Марусик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language-policy.info/2015/05/taras-marusyk-derzhavna-movna-polityka-v-ukrajini-ostannoho-desyatylittya/#more-964> – 29.06.2017. – Назва з екрану.
9. Мова навчання в українських школах та вивчення російської мови в них [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language-policy.info/2017/04/mova-navchannya-v-ukrajinskyh-shkolah-ta-vyvchennya-rosijskoji-movy-v-nyh/> – 29.06.2017. – Назва з екрану.
10. Становище української мови в Україні в 2011 році: аналітичний огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dobrovol.org/article/213/> – 29.05.2017. – Назва з екрану.
11. Становище української мови в 2014–2015 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dobrovol.org/article/334/> – 29.05.2017. – Назва з екрану.
12. Становище української мови в Україні у 2016 році: аналітичний огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dobrovol.org/article/347/> – 29.06.2017. – Назва з екрану.
13. Українська мова на Донбасі: рік під окупацією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language-policy.info/2015/07/ukrajinska-mova-na-donbasi-rik-pid-okupatsijeyu/>
14. У Криму після анексії в 36 разів зменшилась кількість учнів, які навчаються українською [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language-policy.info/2017/04/u-krymu-pislya-aneksiji-v-36-raziv-zmenshylyas-kilkist-uchniv-yaki-navchayutsya-ukrajinskoju/>
15. У так званій «ДНР» вчителі української мови будуть викладати російську [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language-policy.info/2016/01/u-tak-zvanij-dnr-vchyteli-ukrajinskoji-movy-budut-vykladaty-rosijsku/#more-2466>
16. Чирков О. Сучасні тенденції розвитку етнічної структури населення України та її регіонів // Українознавство: Календар-щорічник / Інститут українознавства Київського університету. – К., 1998. – С. 45–52.
17. Чирков О. Головні етнокультурні зміни людності на території Донецько-Приазовського краю від найдавніших часів до сучасності: спроба узагальнюючої оцінки / О.Чирков // Переяславський літопис: зб. наук. статей. – 2015. – Вип. 8. – С. 55–65.
18. Чирков О. Етнічний чинник в агресії Російської Федерації проти України: етнокультурна історія південно-східних українських земель і сучасні маніпуляції Кремля / О.Чирков // Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики: колективна монографія / Авт. кол.: П.П. Гай-Нижник та ін. – К.: МП «Леся», 2016. – С. 109–130.
19. Чирков О. Центр ваги поросійщених українських мас пересувається на Донбас (російщення українців Донецької і Луганської областей за 13 років – від початку 1989 р. до кінця 2001 р. за статистичними даними) / О.Чирков // Українознавство. – 2005. – № 1. – С. 225 – 228.
20. Шевчук-Клюжева О. Українське усне мовлення Донеччини [монографія] / Ольга Шевчук-Клюжева. – Вінниця: Видавництво «Твори», 2015. – 162 с.
21. Школи «ДНР»: як вивчають українську історію і мову [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novynarnia.com/2016/10/27/shkoli-dnr-yak-vivchayut-ukrayinsku-istoriyu-i-movu/> – 29.05.2017. – Назва з екрану.

#### REFERENCES

1. Valeriya Lutkovska: V Krimu ne zalishilos ukrainomovnykh drukovanikh ZMI <http://language-policy.info/2015/02/valeriya-lutkovska-v-krymu-ne-zalyshylos-ukrajinomovnyh-drukovanyh-zmi/#more-419> – 29.05.2017. – Nazva z ekranu.
2. V okupovanomu Krimu z 7 ukrainskikh shkil ne zalishilos zhodnoi [Elektronniy resurs]. [15/09/v-okupovanomu-krymu-z-7-ukrajinskyh-shkil-ne-zalyshylos-zhodnoi/#more-1723](http://15/09/v-okupovanomu-krymu-z-7-ukrajinskyh-shkil-ne-zalyshylos-zhodnoi/#more-1723) – 29.05.2017. – Nazva z ekranu.
3. Derzhavna naukova ustanova «Knizhкова palata Ukraini imeni Ivana Fedorova [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrbook.net/statistika> – 29.05.2017. – Nazva z ekranu.
4. Zhebrivskiy ogolosiv zmagannya z «ukrainizatsii» mizh mistami Donechchini. vinagoroda – 30 milyoniv griven [Elektronniy resurs]. [ajinizatsiji-mizh-mistamy-donechchyny-vynahoroda-30-miljoniv-hryven/](http://ajinizatsiji-mizh-mistamy-donechchyny-vynahoroda-30-miljoniv-hryven/) – 29.06.2017. – Nazva z ekranu.
5. Zhebrivskiy pochav postupovu ukrainizatsiyu donetskikh shkil [Elektronniy resurs]. [stupovu-ukrajinizatsiyu-donetskyh-shkil/#more-1792](http://stupovu-ukrajinizatsiyu-donetskyh-shkil/#more-1792) – 29.06.2017. – Nazva z ekranu.
6. Kudreyko I. Sotsiolingvistichniy portret malikh mist Donechchini: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 / Kudreyko Irina Oleksandrivna; Donets. nats. un-t. – Donetsk. 2011. – 19 s.
7. Listi z okupovanogo Donbasu [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.radiosvoboda.org/> –

- 29.06.2017. – Nazva z ekranu.
8. Marusik T. Derzhavna movna politika v Ukraini ostannogo desyatylittya / Taras Marusik [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://language-policy.info/2015/05/taras-marusik-derzhavna-movna-polityka-v-ukrajini-ostannoho-desyatylittya/#more-964> – 29.06.2017. – Nazva z ekranu.
  9. Mova navchannya v ukrainskikh shkolakh ta vivchennya rosiyskoi movi v nikh [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://language-policy.info/2017/04/mova-navchannya-v-ukrajinskykh-shkolakh-ta-vivchennya-rosiyskoi-movy-v-nyh/> – 29.06.2017. – Nazva z ekranu.
  10. Stanovishche ukrainskoi movi v Ukraini v 2011 rotsi: analitichniy oglyad [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://dobrovol.org/article/213/> – 29.05.2017. – Nazva z ekranu.
  11. Stanovishche ukrainskoi movi v 2014–2015 rokakh [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://dobrovol.org/article/334/> – 29.05.2017. – Nazva z ekranu.
  12. Stanovishche ukrainskoi movi v Ukraini u 2016 rotsi: analitichniy oglyad [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://dobrovol.org/article/347/> – 29.06.2017. – Nazva z ekranu.
  13. Ukrainska mova na Donbasi: rik pid okupatsieyu [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://language-policy.info/2015/07/ukrajinska-mova-na-donbasi-rik-pid-okupatsijeyu/>
  14. U Krimu pislya aneksii v 36 raziv zmenshilas kilkist uchniv. yaki navchayutsya ukrainskoyu [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://language-policy.info/2017/04/u-krymu-pislya-aneksiji-v-36-raziv-zmenshylas-kilkist-uchniv-yaki-navchayutsya-ukrajinskoyu/>
  15. U tak zvaniy «DNR» vchiteli ukrainskoi movi budut vikladati rosiysku [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://language-policy.info/2016/01/u-tak-zvanij-dnr-vchiteli-ukrajinskoji-movy-budut-vykladaty-rosiysku/#more-2466>
  16. Chirkov O. Suchasni tendentsii rozvitku etnichnoi strukturi naseleennya Ukraini ta ii regioniv // Ukrainoznavstvo: Kalendar-shchorichnik / Institut ukrainoznavstva Kiivskogo universitetu. – K., 1998. – S. 45–52.
  17. Chirkov O. Golovni etnokulturni zmini lyudnosti na teritorii Donetsko-Priazovskogo krayu vid naydavnishikh chasiv do suchasnosti: sprobа uzagalnyuyuchoi otsinki / O. Chirkov // Pereyaslavskiy litopis: zb. nauk. statey. – 2015. – Vip. 8. – S. 55–65.
  18. Chirkov O. Etnichniy chinnik v agresii Rosiyskoi Federatsii proti Ukraini: etnokulturna istoriya pivdenno-skhidnikh ukrainskikh zemel i suchasni manipulyatsii Kremlya / O. Chirkov // Agresiya Rosii proti Ukraini: istorichni peredumovi ta suchasni vikliki: kolektivna monografiya / Avt. kol.: P.P. Gay-Nizhnik ta in. – K.: MP «Lesya». 2016. – S. 109–130.
  19. Chirkov O. Tsentri vagi porosiyshchenikh ukrainskikh mas peresuvaetsya na Donbas (rosiyshchennya ukrainsiv Donetskoi i Luganskoi oblastey za 13 rokiv – vid pochatku 1989 r. do kintsya 2001 r. za statistichnimi danimi) / O. Chirkov // Ukrainoznavstvo. – 2005. – № 1. – S. 225 – 228.
  20. Shevchuk-Klyuzheva O. Ukrainske usne movlennya Donechchini [monografiya] / Olga Shevchuk-Klyuzheva. – Vinnitsya: Vidavnitstvo «Tvoriv». 2015. – 162 s.
  21. Shkoli «DNR»: yak vivchayut ukrainsku istoriyu i movu [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://novynarnia.com/2016/10/27/shkoli-dnr-yak-vivchayut-ukrayinsku-istoriyu-i-movu/> – 29.05.2017. – Nazva z ekranu.

*Чирков Олег*

#### **ТЕНДЕНЦИИ СОВРЕМЕННОГО ЭТНОСТРУКТУРНОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА В СВЕТЕ АГРЕССИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ**

*Охарактеризованы главные изменения, происходящие в этноструктурном развитии украинского общества в условиях новейшей агрессии Российской Федерации против Украины. Из-за оккупации части украинской территории и целенаправленной политики Москвы, усилились территориальные отличия этноструктурного развития украинского социума. Устоявшиеся постколониальные тенденции на контролируемых Россией украинских землях разрушены возобновлением старых – времен СССР.*

**Ключевые слова:** Украина, этническая структура населения, русская агрессия, тенденции развития.

*Chirkov Oleg*

#### **TRENDS OF MODERN ETHNOSTRUCTURAL DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOCIETY IN THE LIGHT OF THE NEW AGRESION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE**

*There have been determined the main changes in the ethnic-structure development of the Ukrainian society within the latest aggression of the Russian Federation against Ukraine. Due to the partial occupation of the Ukrainian territory, as well as due to the determined politics of Moscow there territorial differences of ethnic-cultural development of Ukrainian society have strengthened. The set post-colonial tendencies on the Ukrainian lands controlled by Russia have been destroyed by the restoration of the previous ones – the tendencies of the USSR times.*

**Keywords:** Ukraine, ethnic structure of the population, Russian aggression, tendencies of development.  
*Одержано 30.05.2017*